

کارگردان مستند پژوهشی درباره قهوه‌خانه‌ها:

قهوه‌خانه و کارکردهایی که رنگ باخته‌اند

یعنی هدف اصلی شما نمایش تاریخچه قهوه‌خانه و کارکردهای آن بوده است؟

هدف از ساخت مستند پیشینه قهوه‌خانه در اصل در مورد تاریخچه قهوه‌خانه نبود بلکه هدف ما در این فیلم تغییر نگاه جامعه به این پایگاه فرهنگی و هنری و احیای مجدد هنرهای است که سابقاً در قهوه‌خانه انجام می‌گرفت مثل هنرهای تخت حوضی، نمایش‌های ایرانی مثل نقالی و شاهنامه، بود. متأسفانه امروز به هر قهوه‌خانه‌ای که نگاه می‌کنید می‌بینید که دیگر نقالی صورت نمی‌گیرد و نقالی نیست. هدف ما از ساخت این فیلم این بود که یک تاریخچه را نشان دهیم تا مخاطبان بدانند قهوه‌خانه آنچه که امروز می‌بینید نیست. قهوه‌خانه در ابتدا یک پایگاه هنری بوده و به عنوان یک پایگاه هنری و فرهنگی شناخته می‌شده آنهم زمانی که تئاتر شهری یا تالار وحدتی نبوده و این قهوه‌خانه‌ها بودند که بار این مسئولیت فرهنگی را به دوش می‌کشیدند. ما برای این فیلم تحقیق و پژوهش خوبی انجام دادیم.

پس با این دیدگاه نگاه اصلی شما در این مستند ناظر بر پژوهش و کارکردهای قهوه‌خانه‌ها و فضای ویژه درون آن‌ها، درست است؟

دقیقاً؛ ما می‌خواستیم فیلم ریتم آرامی داشته باشد و از هر چیزی که توجه مخاطب را از محور مدنظر پرت کند، دوری کردیم. در واقع می‌خواستیم بیشتر بیننده متوجه مفهوم صحبت‌های کارشناسان باشد تا متوجه موضوع شود، چون صاحب نظران ارزشمندی در این فیلم حضور داشتند و خیلی دقیق درباره قهوه‌خانه صحبت شد. شاید جالب باشد که بگویم ما حتی دوربین دوم را که کمی مزاحم بحث‌های جدی کارشناسان بود حذف کردیم و ترجیح دادیم که خیلی بی‌رحمانه دوربین دوم و تصاویرش را کنار بگذاریم.

چرا دوره صفویه را برای آغاز روایت خود از قهوه‌خانه انتخاب کردید؟ آیا پیش از آن نمی‌توان به شواهدی از وجود این مکان در شهرها رسید؟

قهوه‌خانه از دوره صفویه در کشور ما به وجود آمد و اولین قهوه‌خانه در قزوین تأسیس شد که به کاروانسرا معروف بود و پس از آن در اصفهان و بعد دیگر نقاط کشور این قهوه‌خانه‌ها تأسیس شدند و تعدادشان به مرور زیاد شد تا جایی که در هر محله و بازار می‌شد یک قهوه‌خانه دید. در واقع دوره صفویه زمان اوج استفاده از این مکان بود و به همین دلیل این تاریخ را انتخاب کردیم. نکته دیگر این است که متأسفانه ترکیه تأسیس قهوه‌خانه را به نام خود ثبت کرده و ما با این مستند یکی دیگر از اهدافی که دنبال می‌کردیم مقابله با این اقدام ترکیه بود چرا که قهوه‌خانه در ایران ثبت شده و ریشه‌اش به دوران

متأسفانه ترکیه تأسیس قهوه‌خانه را به نام خود ثبت کرده و ما با این مستند یکی دیگر از اهدافی که دنبال می‌کردیم مقابله با این اقدام ترکیه بود چرا که قهوه‌خانه در ایران ثبت شده و ریشه‌اش به دوران تاریخی سوءاستفاده کرده است

قهوه‌خانه‌ها از روز تأسیسشان در زمان شاه طهماسب صفوی عملکرد اجتماعی داشتند یعنی مردمی که به آنجا می‌رفتند پس از آنکه با یکدیگر گفتگو کرده و آشنا می‌شدند به گفتگوهای سیاسی و اجتماعی می‌پرداختند که همین امر باعث رونق قهوه‌خانه‌ها بود. اما با وجود کارکردهای گوناگون و قهوه‌خانه‌های متعدد در ایران معمولاً این فضا محور فیلم یا مستند مستقلی نبوده است. مهدی حدادی دانشجوی رشته کارگردانی نمایش این موضوع را دستاویز مستندی ساخته و با حضور پژوهشگران نام‌آشنا و بزرگان سینما به پژوهشی درباره قهوه‌خانه‌ها پرداخته است. آن چه در ادامه می‌آید گفتگوی ماهرانه صبا با این کارگردان جوان است.

چگونه این دغدغه ایجاد شد که بروید سراغ این موضوع؛ پژوهشی درباره قهوه‌خانه‌ها؟

من نزدیک به دو سال تحقیق و پژوهش داشتم که البته قبل از آن به دلیل اینکه قهوه‌خانه داری کار آبا و اجدادی‌ام بود، شناختی کافی درباره آن داشتم. پدر بزرگم در محله طرشت قهوه‌خانه‌ای داشت که این قهوه‌خانه نسل به

نسل از پدر بزرگم به پدرم و پس از فوت پدرم به من رسید و من مدیریت آن را بر عهده گرفتم. در دوران دانشجویی بود که ساخت یک مستند درباره این موضوع به ذهنم رسید و در کنار شناختی که داشتم به جمع‌آوری اطلاعات و تحقیقاتی درباره قهوه‌خانه مشغول شدم و ایده و ساختار فیلم از همان دوران دانشجویی شکل گرفت.